Wolfgang Wöller, Johannes Kruse: Hlbinná psychoterapia. Základy a návody pre prax.

(originál vyšel v roce 2005 pod názvem Tiefenpsychologish fundierte Psychotherapie. Basisbuch und Praxisleitfanden. Zweite, überarbeitete und erweiterte Auflage. Schattauer, Stutgart, New York)
Vydavateľstvo F, Pro mente sana s.r.o., Trenčín 2011. www.vydavatelstvo-f.sk

Psychoanalytici neradi ukazují, jak s pacienty pracují. Nechuť analytiků předvést přímo svoji metodu a dát nahlédnout do pracoven provází psychoanalýzu od jejích počátků (Glover, 1955; Greenson, 1981). Nejde jen o ozvěnu Freudova (1916/1917) varování před přítomností třetí osoby rozšířená na diktafon nebo nahrávací zařízení. Slyšet se ve zpětném záznamu je samo o sobě nezvyklá a leckdy zahanbující zkušenost. Přináší zklamání a vystřízlivění. Z rozboru záznamů vlastní práce se lze ale také učit a přehodnotit osobní náročné požadavky na „přesné a přiměřené interpretace“. Výcvikové psychoanalytické programy obvykle upozaďují „nácvik techniky“. Rezervovanost analytiků vůči výzkumným snahám a zejména vůči zavádění audio a videonahrávek do praxe neodráží pouze obavu z modifikace settingu nebo narušení anonymity. Důležitou roli sehrává důraz na „vnitřní analytickou práci“ a přesvědčení psychoanalytické komunity, že intervence se nedají „technicky“ naučit, ale přirozeně vyplynou z analytikova porozumění.

Wöller a Kruse, zkušení němečtí psychoanalytici, tréninkoví analytici, psychosomatici a pedagogové, se vydávají jinou – preskriptivní - cestou. Troufají si v krátkých klinických fragmentech nabízet konkrétní doporučení, jak s pacientem v dané situaci zacházet. Vychází z rozsáhlé syntézy psychoanalytické a psychodynamické literatury a vlastní bohaté klinické zkušenosti. Svými návrhy chtějí čtenáře inspirovat, mapují typické zkušenosti vyžadující typickou reakci terapeuta. Nejsou však dogmatičtí. Respektují, že „každý terapeut cítí potřebu pracovat tak, aby to odpovídalo jeho osobnosti, má právo si vytvořit individuální jedinečnou atmosféru, která se odráží i v individuálních intervencích (Balint a Balint, 1939)“.

Text v rozsahu 536 stran včetně závěrečného rejstříku je prací vpravdě klinickou (řecké *clini* – lůžko) v původním slova smyslu prvního kontaktu s širokým spektrem duševních obtíží. Autoři si nevybírají salónní pacienty (někdy popisované akronymem YAVIS - **y**oung, **a**ttractive, **v**erbal, **i**ntelligent and **s**uccessful), ale mapují klinické situace, se kterými se psychoterapeut/psychoanalytik setkává v každodenní praxi. Sjednocujícím principem celé publikace je *didaktická zřetelnost*. Moderní učebnici hlubinné psychoterapie charakterizuje jasný jazyk a názornost. Samotný koncept *hlubinné psychoterapie* (Tiefenpsychologish fundierte Psychotherapie) je na druhou stranu poněkud rafinovaný a spíše než koncepční nebo teoretické důvody jej definuje administrativně-pojišťovenská praxe. Hlubinná psychoterapie zahrnuje skupinu psychoterapií vycházejících z psychoanalýzy, které mají v Německu a Švýcarsku nárok na proplacení ze státního zdravotního pojištění. V užším smyslu zahrnuje „hlubině psychologická psychoterapie etiologicky orientované formy terapie, kterými se léčí nevědomá psychodynamika aktuálně působících neurotických konfliktů využitím přenosu, protipřenosu a odporu. V širším smyslu se hlubině psychologickou psychoterapií léčí také pacienti s těžkými poruchami osobnosti, psychosomatickými poruchami, somatickými příznaky, pacienti se závislostmi a poruchami na nižší strukturální úrovni. Spektrum psychoterapeutických forem proto zahrnuje různé podoby psychodynamických terapií s rozmanitou příměsí kognitivních, edukačních nebo sugestivních technik (včetně krátkodobých fokálních, nízkofrekvenčních podpůrných nebo interakčních terapií).“

Pojišťovnami uznané psychoterapie vycházejí z mateřské vědecké disciplíny – psychoanalýzy – a začleňují do sebe teorii attachmentu (Bowlby), poznatky o dyadické interakci matky a dítěte (Stern), katatymně-imaginativní psychoterapie, koncentrativně pohybovou terapii, nebo na symptomovou úlevu zaměřené techniky (autogenní tréning, expozice KBT nebo EMDR – Eye Movement Desensitization and Reprocessing).

V teoretickém úvodu (3. kapitola: *Současný stav psychoanalýzy*) autoři představují základní psychoanalytické koncepty. Své psychoterapeutické krédo Wöller a Kruse předkládají ve 4. kapitole: *Různorodost perspektiv a adaptabilita terapeutického postupu*. Zdůrazňují v něm „ochotu terapeuta flexibilně reagovat na aktuální potřeby pacienta při stálé reflexi přenosových a protipřenosových procesů". Podrobněji rozebírají perspektivu intrapsychickou a interpersonální, perspektivu konfliktu a strukturálních poruch, perspektivu aktuálního reálného a přenosového vztahu, hledisko problémů a hledisko zdrojů, strategie a modifikace psychodynamických intervencí. Myslím, že pátá kapitola *Hypotézy a jejich testování*, šestá kapitola *Kontrakt,* sedmá kapitola *Začátek terapie* a osmá kapitola *Cíle terapie a terapeutický fokus*, pěkně zpracovávají vše, co se odehrává ještě před zahájením terapie. Velmi zdařile a srozumitelně je vysvětlená psychodynamická diagnostika a úvodní posouzení pacienta. Zvláštností německého pojišťovenského systému spočívá v tom, že terapeuti/analytici povinně vypracovávají precizní žádost pro zdravotní pojišťovnu (*Úvahy nad psychologií procedury žádosti*). Autoři zajímavě přibližují dopad této závislosti na znalcích, jejich kontrole a subjektivním posouzení na „přenosové dění". Navrhují, jak zmírnit fantazijně prožívanou moc pojišťovenských znalců a shrnují praktické rady, jak postupovat při formulaci žádosti.

Samostatné kapitoly pak tvoří přenos, protipřenos a odpor. Velmi podrobně autoři diskutují zvláštní situace v psychoterapii: pacientovy přímé otázky, důležitý materiál na konci sezení, nouzové termíny, technické chyby, dárky, modifikace frekvence sezení, nebo hospitalizace pacienta. Důraz celé publikace na klinickou praxi dokládá velký prostor, který je věnován zvláštnostem psychoterapeutické práce s jednotlivými skupinami pacientů. Čtenář v knize najde konkrétní vodítka pro práci s bezmocně-závislými pacienty (*Vy jste odborník*, 30. kapitola), vyčítavými a agresivními pacienty (*Jak jste mi to jen mohli udělat!*, 31. kapitola), znevažujícími a idealizujícími pacienty (*Očekával bych víc*, 32. kapitola), popírajícími a projikujícími pacienty (*To ostatní mají problém*, 33. kapitola), depresivními a sebevražednými pacienty (*Vůbec nic už nemá smysl*, 34. kapitola), pacienty s úzkostnými poruchami (*Úzkost a panika*, 35. kapitola), pacienty se somatoformními poruchami (*Kdybych neměl tyto obtíže, bylo by všechno v pořádku*, 36. kapitola), pacienty s tělesnými a psychosomatickými poruchami (*Nezanedbávat tělesnou stránku*, 37. kapitola), pacientkami s posttraumatickými poruchami (*Oběti traumatického násilí*, 38. kapitola) a pacienty s emočně nestabilní poruchou osobnosti (39. kapitola). Kolektivní práci uzavírají kromě kapitoly o skupinové terapii a na tělo zaměřené intervence v psychodynamickém uspořádání, kapitoly o závěrečné fázi a ukončování léčby.

Velmi jsem ocenil, že Wöller a Kruse do své publikace zahrnuli i nesnadná témata jako například nevědomé agování protipřenosu terapeutem, objektivizující (a ponižující, obviňující), tendenční postoj k pacientovi nebo podoby protipřenosového odporu včetně možností, jak zkoumat latentní protipřenosové procesy. Zvláštní péče je věnovaná vytváření bezpečí a dostatečně pevného spojenectví na úplném počátku léčby. Nelze si nepovšimnout, že autoři sahají k neanalytické inspiraci, například čerpají z konstruktivismu a systematické terapie: formulací otázek, orientací na jiné aspekty než na problém, pečlivým utvářením kontraktu a ověřováním dosažených cílů (autoři citují například Ludewiga, 1993, de Shazera,

1989). Navzdory praktickému předvedení intervencí text nesklouzává k nereflektovanému pragmatismu nebo mechanicky manualizované kuchařské knize.
Nelze než souhlasit s Alessandrou Lemmou (2003), že semináře a četba knih nenahradí osobní psychoterapeutický/psychoanalytický výcvik, který člověka připravuje na intenzivní práci s pacienty. Lemma přesto věří ve význam psychoterapie jednou týdně (zejména ve státních zařízeních), často prováděná nezkušenými terapeuty bez formálního výcviku, ale ochotné se učit a pracovat se supervizní podporou. Těmto postgraduálním zájemcům o psychoanalyticky informovanou psychoterapii, ale i pro pregraduální studenty či kandidáty psychoanalýzy je zapotřebí psychoanalytickou práci přiblížit odlišně, mnohem konkrétněji objasnit implicitní pravidla, kterými se terapeutická praxe řídí (Lemma, 2003). *Hlbinná psychoterapia* Wöllera a Kruseho této potřebě vychází vstříc beze zbytku. Mám za to, že trenčínské Vydavateľstvo F přeložilo cenného průvodce, doplněk výukových programů psychodynamických a psychoanalytických výcviků a prakticky pojatou učebnici, která nezklame ani zkušené terapeuty.

MUDr. David Holub, Ph.D.

Literatura

Balint, A., Balint, M. (1939). *On transference and countertransference*. Int. J. Psycho-Anal. 20: 223-30.
Glover, E. (1955). *The Technique of Psychoanalysis*. New York: Int. Unit. Press.
Greenson , R.R. (1981). *The Technique and Practice of Psychoanalysis*. London: Hogarth Press and the Institute of Psycho-Analysis.
Lemma, A. (2003). *Introduction to the Practice of Psychoanalytic Psychotherapy*. Chichester: Wiley.

Ortenovo náměstí 20, Praha 7
holub.mail@gmail.com